

TÜRKİYE'NİN ÇAM FISTIĞI İHRACATI ÜZERİNE BİR ARAŞTIRMA

Doç. Dr. Kamil YAZICI¹⁾
Ar. Gör. Erdoğın GAVCAR¹⁾

Kısa Özet

Bu araştırmada Orman İkincil Ürünleri içerisinde önemli bir yeri olan çam fıstığının ihracatı incelenmiş ve ihracatın kabuklu mu yoksa kabuksuz mu yapılmasının uygun olacağı araştırılmıştır. Ülkemizde çam fıstığı ihracatının yaklaşık % 10'unu kabuklu çam fıstığı oluşturmaktadır. Araştırma sonuçlarına göre çam fıstığının kabuklu olarak ihraç edilmesinin ülkemiz açısından daha ekonomik olacağı saptanmıştır.

1. GİRİŞ

Ülkemiz iklim ve toprak çeşitliliği bakımından çok zengin orman ürünlerine sahiptir. Söz konusu ürünlerin pek çoğu orman rejimine giren sahalarda bulunmakta olup birçoğu da orman ikincil ürünü olarak isimlendirilmektedir.

Orman ikincil ürünlerini başta sığla yağı, reçine, defne, meyan kökü, kekik, çam fıstığı v.b. olmak üzere birçok ürün oluşturmaktadır.

Milli servetlerimizden olan bu ürünlere gereken önem verilmemektedir. Öyle ki çoğunun envanteri dahi yapılmadığı gibi bir kısmı da gerekli araştırmalar yapılmadan hammadde halinde ihraç edilmektedir. İhracatımız içerisinde önemli bir yeri olan ürünlerden birisi de çam fıstığıdır.

Çam fıstığı, Pinaceae familyasının bir türü olan fıstık çamından (Pinus pinea L.) elde edilmektedir. Asıl yayılışını Türkiye'de yapan ve iğne yapraklı çam türlerinden biri olan fıstık çamı 15-20 m boylunda, gençlikte top gibi yuvarlak, yaşlanınca şemsiye şeklinde bir görüntüye sahip olup diğer çamlardan kolayca ayırt edilebilen bir şekli vardır (Kayacık, 1980).

Yaklaşık olarak ülkemizde 10.721 hektarı normal, 9.828 hektarı bozuk olmak üzere toplam 20.549 hektar alanda yayılış göstermektedir (O.G.M., 1980).

Akdeniz sahillerinin ağacı olan fıstık çamı özellikle Batı Anadolu'da Bergama yakınlarında,

1) K.T.Ü. O. F. End. Müh. Böl. Or. End. Mak. ve İşletme A.B.D.

Kozak, Aydın, Muğla yörelerinde geniş ormanlar kurar. Ayrıca Antalya Manavgat sahillerinde, Kahramanmaraş yakınındaki Önsen köyünde, Çoruh vadisinde ve kuzeyde Trabzon'da Kalenema (Söğüt-lü) deresinde yayılış gösterir (Anşın, 1988).

Her yıl üretimi yapılan çam fıstığı, iç piyasanın ihtiyacı karşılandıktan sonra kabuklu ve kabuksuz olarak iki ayrı gümrük tarife pozisyonu ile Lübnan, İtalya, Ürdün, Suudi Arabistan, Kuveyt başta olmak üzere birçok ülkeye ihraç edilmektedir (O.G.M., 1987).

Türkiye hükümetlerinin ekonomik politikalarının önemli amaçlarından birisi de her dönemde ihracatı artırmaktır. Ancak politikaların gerçekleştirilmesi için belirlenen stratejiler değişik dönemlerde farklı olmuş, ihracatı teşvik tedbirleri ve amaçları da buna göre şekillenmiştir.

Ekonomik yönden kalkınma çabasında olan ülkemizde kalkınmanın gerektirdiği yatırımların gerçekleştirilmesi ve üretimin artırılması için geniş döviz kaynaklarına ihtiyaç vardır. Bu amaçla, ihracat gelirlerinin artırılması büyük önem taşımaktadır.

Bu araştırmanın amacı, ülkemiz ekonomisi açısından önemli olan çam fıstığı ihracatının kabuklu mu yoksa kabuksuz mu yapılmasının daha uygun olacağına araştırmaktır.

2. KABUKLU ÇAM FISTIĞI İHRACATI

Başbakanlık Devlet İstatistik Enstitüsü Dış Ticaret istatistiklerine göre Türkiye her yıl değişik gümrük tarife pozisyonu ile kabuklu çam fıstığı ihracatı yapmaktadır. Örneğin 1986 yılı gümrük tarife pozisyonu 08.05.96'dır (D.İ.E., 1988). Aşağıdaki tabloda 1979-1987 yılları arasındaki kabuklu çam fıstığı ihracatının durumu görülmektedir:

Tablo 1. Kabuklu Çam Fıstığı İhracatı

YILLAR	MİK. (TON)	TUT. (000 \$)	EN ÇOK İHRAÇ EDİLEN ÜLKELER
1979	6.0	38.7	Suriye, Kuveyt
1980	4.7	28.8	Kuveyt, Suudi Arabistan
1981	52.4	221.2	Belçika, İngiltere, İsrail
1982*	44.4	198.5	Suriye, Ürdün, Fransa
1983*	116.9	315.2	Lübnan, B.Almanya, Belçika
1984	3.7	24.2	Lübnan, B.Almanya, Kuveyt
1985	98.0	584.6	Ürdün, S.Arabistan, B.Almanya
1986	29.0	163.0	Ürdün, Dubai, İsrail
1987	9.0	26.0	B.Almanya, Malta
TOPLAM	364.2	1600.3	

Kaynak: *Orman Genel Müdürlüğü Tali Ürünler Şube Müdürlüğü'nden, diğerleri Başbakanlık Devlet İstatistik Enstitüsü Dış Ticaret istatistiklerinden sağlanan verilerden yararlanarak düzenlenmiştir.

Tablodan görüleceği üzere 1979-1987 yılları arasında kabuklu çam fıstığı ihracatının miktarları ve buna bağlı olarak tutarları yıldan yıla değişiklikler göstermiştir.

3. KABUKSUZ ÇAM FISTIĞI İHRACATI

Çam fıstığı kabuklu olarak ihraç edildiği gibi kabuksuz olarak da değişik gümrük tarife pozisyonu ile ihraç edilmektedir. Örneğin 1986 yılı gümrük tarife pozisyonu 08.05.97'dir. (D.İ.E., 1988).

Kabuksuz çam fıstığı, fıstık çamı ağacı tohumlarının kabuğu ayrılmış ve zarından temizlenmiş, bir ucu sivri bir elipsoidi andıran tohumdur (T.S.E., 1974).

Tablo 2. Kabuksuz Çam Fıstığı İhracatı

YILLAR	MIK. (TON)	TUT. (000 \$)	EN ÇOK İHRAÇ EDİLEN ÜLKELER
1979	154.5	1106.7	Suriye, S.Arabistan, Fransa
1980	499.0	3323.6	Suriye, Lübnan, Ürdün
1981	707.0	3590.5	Suriye, S.Arabistan, Fransa
1982*	624.0	3506.6	Suriye, Fransa, Lübnan
1983*	256.0	2246.7	Ürdün, Kuveyt, İngiltere
1984	234.1	2160.8	Ürdün, S.Arabistan, Lübnan
1985	369.0	2377.6	Ürdün, S.Arabistan, Kuveyt
1986	572.0	3240.0	Ürdün, S.Arabistan, Kuveyt
1987*	507.0	3465.0	S.Arabistan, Ürdün, Dubai
TOPLAM	3921.6	25017.5	

Kaynak: * Orman Genel Müdürlüğü Taaü Ürünler Şube Müdürlüğü'nden, diğerleri Başbakanlık Devlet İstatistik Enstitüsü Dış Ticaret İstatistiklerinden sağlanan verilerden yararlanarak düzenlenmiştir.

4. TARTIŞMA VE SONUÇ

Çam fıstığı ihracatı kabuklu ve kabuksuz olarak karşılaştırılırsa;

Fehim Fırat bir kozalakta 73 adet kabuklu fıstık bulunduğunu, 5.33 kg kabuklu fıstıktan 1.27 kg iç fıstık alındığını belirtmektedir (Fırat, 1943).

Ali Topçuoğlu normal kuruluştaki ormanların hektarında ortalama 100 ağacın bulunduğunu, bu ağaçlardan 1500 ve bu kozalaklardan 100 kg kabuklu fıstık, bu miktar kabuklu fıstıktan da 25 kg iç fıstık alınabileceğini tesbit etmiştir (Topçuoğlu, 1966).

Bu durumda 4 kg kabuklu fıstıktan 1 kg kabuksuz fıstık elde edilebileceği kabul edilirse 1979-1987 yılları arasındaki fiyat karşılaştırması Tablo 3'de olduğu gibidir.

Tablo 3. Kabuklu ve Kabuksuz Çam Fıstığı İhracatının Fiyatlarının Karşılaştırılması

YILLAR	1. KG KABUKLU (\$)	1. KG KABUKSUZ (\$)
1979	6.5	7.2
1980	6.2	6.6
1981	4.2	5.1
1982	4.5	5.6
1983	2.7	8.8
1984	6.5	9.2
1985	5.9	6.4
1986	5.6	5.6
1987	2.9	6.8

Tablodan görüldüğü gibi 1 kg kabuklu çam fıstığı yıllara göre 2.7-6.5 dolar arasında, kabuksuz çam fıstığı ise 5.1-9.2 dolar arasında ihraç edilmiştir. Bu durumda, 4 kg kabuklu çam fıstığını yıllara göre 10.8-26.0 dolar arasında ihraç yapabileceğimiz yerde 4 kg'dan elde edilebilen 1 kg kabuksuz çam fıstığı (iç fıstık) yıllara göre 5.1-9.2 dolar arasında ihraç yapabileceğimiz yerde 4 kg'dan elde edilebilen 1 kg kabuksuz çam fıstığı (iç fıstık) yıllara göre 5.1-9.2 dolar arasında ihraç edilmiştir. Bu da ülkemiz açısından önemli bir döviz kaybı demektir. Burada önemli olan bir nokta da kabuksuz çam fıstığının elde edilmesi için kabukluya göre daha fazla işgücü gerektirmesidir.

Kabuksuz çam fıstığı yerine kabuklu çam fıstığı ihraç edileceği farz edilirse durum ne olurdu? Bu sorunun cevabı Tablo 4'ten gözlenebilir. 1 kg kabuksuz fıstık 4 kg kabuklu fıstıktan elde edilebildiği için Tablo 2'deki kabuksuz çam fıstığı miktarlarının 4 katı alınarak kabuklu çam fıstığı ihracatının tahmini miktarları hesaplanmıştır. Bulunan miktarlar, adı geçen yılların kabuklu çam fıstığı ihracat fiyatı ile çarpılarak tahmini tutarlar elde edilmiştir (Gavcar, 1989).

Tablo 4. Kabuksuz Yerine Kabuklu İhraç Edildiğinde Ortaya Çıkabilecek Durum

YILLAR	MİKTAR (TON)	FIYAT (\$)	TUTAR (000 \$)
1979	618	6.5	4027
1980	1996	6.2	12375
1981	2824	4.2	11861
1982	2496	4.5	11232
1983	1024	2.7	2765
1984	936	6.5	6084
1985	1476	5.9	8708
1986	2288	5.6	12813
1987	2028	2.9	5881
TOPLAM	15686		75736

Tablo 2'de görüldüğü gibi 1979-1987 yılları arasında toplam 3921.6 ton kabuksuz çam fıstığı ihracatı karşılığında 25 milyon \$ gelir elde edilmiştir. Ancak aynı miktardaki çam fıstığı kabuksuz olarak değil de kabuklu olarak ihraç edilseydi toplam 75.7 milyon \$ gelir elde edilebilecekti. Bu durumda, kabuklu yerine kabuksuz ihraç yapıldığı için yaklaşık olarak 9 yılda 50.7 milyon \$ döviz kaybı olmuştur. Ayrıca çam fıstığının kabuksuz olarak elde edilmesi için katlanılan maliyetler de (işgücü, enerji, zaman, v.s.) düşünülürse bu rakamın artacağı açıktır.

5. ÖNERİLER

Çam fıstığının kabuksuz olarak ihraç edilmesi döviz kaybına neden olmaktadır. Bu döviz kaybının ve gözle görülen maddi zararın bundan sonra olmaması için şunları yapılabilir:

Çam fıstığı ihracatı mümkün olduğu kadar kabuklu olarak yapılmalıdır. Eğer alıcı ülkeler kabuklu yerine kabuksuz olarak almakta istekli görünüyorsa kabuksuz fiyatının kabukluya göre döviz kaybına uğramayacak şekilde ayarlanması gerekir.

Çam fıstığı dünyada esas yayılışını ülkemizde gösterdiğinden alıcı ülkelerin isteklerine karşı monopol durumumuzu kullanmalıyız.

Ayrıca ağaçlandırma çalışmalarında bu ağacın yetiştirilmesine önem verilmelidir. Ülkemizde en çok Aydın'da yetiştiği için Aydın İşletme Müdürlüğü bu ürünün üretimini asli ürün olarak değerlendirmelidir.

KAYNAKLAR

- ANŞIN, R., 1988. *Tohumlu Bitkiler, I. Cilt, Gymnospermae (Açık Tohumlular)*, K.T.Ü. Yayınları No: 122/15, s. 155, Trabzon.
- D.I.E., 1988, *Dış Ticaret İstatistikleri, Başbakanlık Devlet İstatistik Enstitüsü Yayın No: 1253, s. 899, Ankara.*
- FIRAT, F., 1943, *Fıstık Çamı Ormanlarımızda Meyve ve Odun Verimi Bakımından Araştırmalar ve Bu Ormanların Amenajman Esasları, Yüksek Ziraat Enstitüsü, Sayı: 141, s. 102, Ankara.*
- GAVCAR, E., 1989. *Türkiye'deki Orman İkincil Ürünleri Üzerine Bir Araştırma (Yüksek Lisans Tezi)*, Trabzon.
- KAYACIK, H., 1980. *Orman ve Park Ağaçlarının Özel Sistematiği, I. Cilt, Gymnospermae (Açık Tohumlular)*, İstanbul Ün. Yayını No: 2642, Orman Fak. No: 281, İstanbul.
- O.G.M., 1980. *Türkiye Orman Envanteri, T.C. Orman Bakanlığı Orman Genel Müdürlüğü, Sıra No: 13, Seri No: 630, s. 13, Ankara.*
- O.G.M., 1987. *Ülkemizdeki Bazı Önemli Tali Ürünlerin Teşhis ve Tanıtım Kılavuzu, T.C. Tarım Orman ve Köyşleri Bakanlığı Orman Genel Müdürlüğü Yayın No: 659, Seri No: 18, s. 20, Ankara.*
- TOPÇUOĞLU, A., 1966. *Fıstık Çamı Ormanlarından Faydalanma, Teknik Haberler Bülteni, Yıl: 5, Sayı: 19, s. 64, Ankara.*
- T.S.E., 1974. *Çam Fıstığı (1771), I. Baskı, Ankara.*